

ИНТЕРФАОЛ ДАРСЛАРДА ЎЙИН ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФЙДАЛАНИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

University of Science and Technologies,
Ижтимоий фанлар кафедраси ўқитувчиси
Назирова Дилафруз Алишеровна

Мазкур мақолада ўйин технологияларидан фойдаланган интерфаол дарсларнинг ўзига хос хусусиятлари илмий назарий жихатдан ёритиб берилган. Шунингдек мақолада интерфаол технологиялардан фойдаланиш, болалар таълимнинг мотивацияси ва индивидуаллашувини ошириш, уларнинг ижодий қобилиятларини, нутқ фаоллигини ривожлантириш, жамоада ишлашда ахлоқий меъёр ва қоидаларни қабул қилиш қобилиятини шакллантиришда муҳим педагогик аҳамият касб этиши масалаларига тўхталиб ўтилган.

Калит сўзлар: ўйин технологиялари, интерфаол дарслар, жамоа, ахлоқий меъёр, қоида, қобилият, замонавий таълим, ўқув жараёни, мактабгача ёш даври, когнитив қизиқиш, дунёқараш, қобилият, ижодий фаолият, мотивация, индивидуаллашув, қулай ҳиссий муҳит, самарали усул.

Замонавий таълимнинг ўқув жараёнида интерфаол технологиялардан фаол қўлланила бошланди. Интерфаол технологиялардан фойдаланиш, болалар таълимнинг мотивацияси ва индивидуаллашувини ошириш, уларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантириш ва қулай ҳиссий муҳитни яратишнинг самарали усулларидан биридир. Маълумки, мактабгача ёш даври - бу болаларнинг атрофдаги дунёнинг хилма-хиллиги ҳақидаги ғояларини кенгайтириш ва бойитиш, болаларнинг идрокини шакллантириш, нутқнинг барча ақлий жараёнларини ривожлантириш учун самарали давр. Шунинг учун болалар боғчасининг вазифаси мактабгача ёшдаги боланинг атрофидаги дунё ҳақидаги билимларини бойитиш, ундаги ўзаро таъсирни, ўзгаришларни, бир-бирига боғлиқ ҳодисаларни кўришга, ўз фикрларини эркин баён қилишга, уларни далиллар билан тушунтириб беришга ўргатишдир. Интерфаол усуллардан фойдаланиш болаларда мавжуд бўлган турли билим соҳалари ва когнитив қизиқишни уйғотади. Мактабгача таълим соғлом, ҳар томонлама етук болаларни тарбиялаш учун зарур ташкилий, услубий, психологик, педагогик шарт-шароитлар яратади, болаларни мактабда мунтазам равишда таълим олишга тайёрлашда ота-оналарга ёрдам беради. Мактабгача таълим бола 6-7 ёшга етгунча оилада, ҳамда нодавлат ва давлатга қаршли бўлган мактабгача таълим муассасаларида амалга оширилади.

Мактабгача таълим, бола шахсини мактабгача ёшдаги болалар таълим-тарбиясига қўллайдиган Давлат талабларига мувофиқ жисмонан соғлом ва етук, ақлан зийрак, соғлом фикрлайдиган мактабда ўқишга тайёрланган тарзда шакллантириш мақсадини кўзлайди.

«Ўзбекистон Республикаси Конституциясида – оила жамиятнинг асосий бўғинидир, ҳамда жамият ва давлат муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эга» дейилган. Шунингдек, вояга етмаганлар – давлат химоясидадир – деб

уктирилади. Мактабгача таълим муассасаси оила ва жамиятнинг болаларга ғамхўрлик қилиш, миллий ва минтака хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ҳар томонлама баркамол қилиб тарбиялаш ва ривожлантиришга бўлган эҳтиёжини қондириш мақсадида ташкил этилади. Республикамизда 3-7 ёшгача бўлган давр боғча ёши даври ҳисобланади. Мактабгача ёшдаги болалар психологиясида жуда тез сифат ўзгаришлари бўлишини инобатга олган ҳолда 3 даврга (3-4ёш) кичик мактабгача даври (4-5ёш) кичик боғча ёши ўрта мактабгача давр(ўрта боғча ёши) 6-7 ёш ва катта мактабгача давр катта боғча ёшиларга ажратиш мумкин. Бола ривожланиш жараёнида одамларнинг илгари ўтган авлодлари томонидан яратилган предмет ва ходисалар олами билан алоҳида махсус муносабатга киришади. Бола инсоният қўлга киритган барча ютуқларни фаол равишда ўзлаштириб, эгаллаб боради. Бунда предметлар оламини, ҳамда улар ёрдамида амалга ошириладиган хатти – ҳаракатларни, тилни , одамлар орасидаги муносабатларни эгаллаб олиши, фаолият мотивларининг ривожланиши, қобилиятларнинг ўсиб бориши, катта ёшли кишиларнинг бевосита ёрдамида амалга оширилиб борилмоғи керак. Асосан мана шу даврдан бошлаб боланинг мустақил фаолияти кучая бошлайди. Боғча ёшдаги болаларга бериладиган тарбия уларнинг мураккаб ҳаракатларини такомиллаштириш, элементар гигиена, маданий ва меҳнат малакалари ҳосил қилиш, нутқини ўстириш ҳамда ижтимоий аҳоли ва эстетик диднинг дастлабги куртакларини юзага келтириш давридир. Боғча ёшдаги болалар ҳаётида ва уларнинг психик жихатидан ўсишида қизиқишнинг роли ҳам каттадир. Қизиқиш худди эҳтиёж каби боланинг бирор фаолиятга ундовчи омиллардан биридир. Шунинг учун ҳам қизиқишни билиш жараёни билан боғлиқ бўлган мураккаб психик ходиса деса бўлади. Интерфаол таълим технологиялари ғояси 1990-йилларнинг ўрталарида пайдо бўлган. Ушбу ҳодиса биринчи веб-браузернинг пайдо бўлиши ва интернетнинг жадал ривожланишининг бошланиши билан боғлиқ, шунинг учун баъзи экспертлар интерактив технологияни компьютер тармоқлари ва интернет ресурсларидан фойдаланган ҳолда ўрганиш сифатида изоҳлайдилар. Интерфаол таълим - бу когнитив фаолиятни ташкил этишнинг ўзига хос шакли бўлиб, ўқув жараёни деярли барча ўқувчилар билиш жараёнида иштирок этадиган, ўзлари билган ва ўйлаган нарсаларни тушуниш ва мулоҳаза юрита оладиган тарзда давом этади. Интерфаол таълим, биринчи навбатда, болаларнинг ўқув муҳити, таълим муҳити билан ўзаро муносабатига асосланган таълим бўлиб, у ўзлаштирилган тажриба майдони бўлиб хизмат қилади, бунда ўқитувчи ва ўқувчи ўзаро таъсир қилади.

Ўйин болалар ҳаётида шундай кўп қиррали фаолиятки, унда катталарга мансуб бўлган меҳнат ҳам, турли нарсалар ҳақида тафаккур қилиш, хом ҳаёл, дам олиш ва хушчақчақлик манбалари ҳам мужжасамлангандир, яъни мана шу жараёнларнинг барчаси ўйин фаолиятида аниқ бўлади. Шунинг ҳам таъкидлаб ўтиш керакки, ўйин фақат ташқи муҳитдаги нарса ходисаларни билиш воситасигина эмас, балки қудратли тарбия воситаси ҳамдир. Ижодий ва сюжетли ўйинларда болаларнинг барча психик жараёнлари билан

биргаликда уларнинг индивидуал хислатлари ҳам шаклланади. Демак, боғчадаги таълим тарбия ишларининг муваффақияти кўп жиҳатдан болаларнинг ўйин фаолиятларини мақсадга мувофиқ ташкил қила боришга боғлиқдир.

Шундай қилиб, ўйин болалар хаёли томонидан яратилган нарса эмас, аксинча болалар хаёлининг ўзи ўйин жараёнида юзага келиб ривожланадиган нарсалардир. Шунини ҳам айтиб ўтиш керакки, фан-техника мислсиз ривожланган бизнинг ҳозирги замонамиздаги яратиланаётган, хайратда қолдирадиган нарсалар болаларга гуё бир мўъжизадек кўринади. Натижада улар ҳам ўзларининг турли ўйинлари жараёнида ўхшатма қилиб (яъни аналогик тарзда) ҳар хил хаёлий нарсаларни ўйлаб чиқарадилар (учар от, машина одам, гапирадиган дарахт каби). Бундан ташқари, болаларнинг турли хаёлий нарсаларни ўйлаб чиқаришлари яна шунини билдирадики, улар ўзларининг ҳар турли ўйин фаолиятларида фақат атрофларидаги бор нарсаларни эмас, балки айни чоғда эҳтиёжлари талаб қилаётган нарсаларни ҳам акс эттирадилар.

Интерфаол таълимнинг мақсадлари:

1. Болаларни шахслараро ўзаро таъсир доирасига киритиш орқали ижтимоий ва шахсий тажрибани ривожлантириш ва бойитиш. 2. Болаларнинг етишмаётган билимларини турли манбалардан ихтиёрий ва мустақил равишда эгаллаши, ундан когнитив ва амалий муаммоларни ҳал қилишда фойдаланишни ўрганиши, тадқиқот кўникмаларини, тизимли фикрлашни ривожлантириши учун шароит яратиш. 3. Болалар ўз муваффақиятини, интеллектуал компетенциясини ҳис қиладиган қулай таълим шароитларини яратиш, бу бутун ўқув жараёнини самарали амалга ошириш демакдир.

Интерфаол технологияда ўқитувчининг энг муҳим вазифаси - ахборот алмашиш жараёнига раҳбарлик қилиш ва унда ёрдам бериш: нуқтаи назарларнинг хилма-хиллигини аниқлаш; иштирокчиларнинг шахсий тажрибасига мурожаат қилиш; иштирокчиларни фаол тутиш; назария ва амалиётнинг уйғунлиги; иштирокчилар тажрибасини ўзаро бойитиш; идрок этиш, тушунишни осонлаштириш; ижодкорликни рағбатлантириш.

Ўргатувчи ўйинли электрон ўқув–услубий таъминот барча функцияларга асосланган, назарий материаллар намоён қилинган бўлиши, дастлабки олинган тушунчаларини изохлаш, ўзлаштириш даражасини назорат қилиш, қоғоздаги маълумотлар ёрдамисиз тескари алоқага ва шу кабиларга асосланган бўлиши керак.

Албатта, юқоридаги талабларга жавоб берадиган ўргатувчи ўйинли электрон ўқув–услубий таъминот яратиш катта куч талаб қилади. Электрон ўқув–услубий таъминот ёки бошқа компьютер ўқув дарсликларини компьютер билан ишлашга доир психологик аспектларсиз яратиш мумкин эмас.

Биринчидан, тарбияланувчи ёшларни тушиниш доирасини психологик нуқтаи назаридан ҳисобга олиш керак.

Иккинчидан, тарбиячи ҳам ўйинли электрон ўқув–услубий таъминот билан, ҳам компьютер билан иш олиб бориши керак бўлади.

Мақтагача таълим жараёнини ташкил этишда фойдаланувчининг ўқув

материалини такрорлашда уни ёдда сақлаши, ўз билимини фикрлаши ҳисобга олиниши керак. Ўргатувчи ўйинли электрон ўқув–услубий таъминотнинг белгиланган ўқув материалини ўзлаштиришнинг самарали имкониятларини, маълумотларни ёдда сақлаш ва фикр юритишни янада оширишга ёрдам беришига гувоҳ бўлишимиз мумкин. Ўргатувчи ўйинли электрон ўқув–услубий таъминот ёрдамида ўқув фаолиятининг бу элементини ташкил қилиш ўзининг кўпгина фарқли хусусиятлари билан ажралиб туради. Сабаби минг мартаба эшитгандан, бир марта кўрган авзал мақолига амал қилишни исботи бўлади.

Биринчидан, ўйинли электрон ўқув–услубий таъминот ёрдамида режадаги ўқув машғулоти топшириғини бажаришда маълумотнинг экранда керакли тартибда жойлашиши, асосий элементларнинг ранг билан белгиланиши, фойдаланувчи учун «қулай инструментлар»дан фойдаланишни ва шу кабиларни келтиришимиз мумкин.

Иккинчидан, болалар баъзи бир қўлда бажариладиган амалларини турли хил хизматчи функциялар ёрдамида бажаради. Натижада топширик бажарилиши тезлашади.

Шу йўсинда мактабагач таълим тизимидаги болаларни мактабга яъни ўқув жараёнига ортиқча қийинчиликларсиз олиб борилиши ташкил этилади.

Хулоса қилиб айтганда, таълим соҳасидаги энг долзарб масалалардан бири бу – мактабгача таълим жараёни учун ўргатувчи ўйинли электрон ўқув–услубий қўлланмалар, мультимедиа компьютерли ўргатувчи дастурлар ишлаб чиқишни йўлга қўйиш ва уларни тарғибот қилиш ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Артемьева О. А., Макеева М. Н. Система учебно-ролевых игр профессиональной направленности. — Тамбов: Тамб. гос. техн. ун-т, 2007. — 208 с.

2. Васильева Т. В. Игровые и творческие задания как способ формирования профессиональных компетенций [Электронный ресурс] // Бесплатная интернет-библиотека. — Режим доступа: <http://pdf.knigix.ru/21filologiya/183946-1-igri-tvorcheskie-zadaniya-kak-spos-ob-formirovaniya-professionalnih-kompetenciylektor-prepodavatel-kafed.php>.

3. Войтов А. Г. История и философия науки: учеб. пособие для аспирантов. — М.: Дашков и К, 2004. — 692 с.

4. Дзюба Е. В., Массалова А. Э. Психолого-педагогические, социокультурные и методические основы преподавания русского языка как неродного / иностранного // Филологический класс. — 2017. — № 49. — С. 41-47.

5. Ермолаева М. Г. Игра в образовательном процессе: метод. пособие. — 2-е изд., доп. — СПб.: АП- ПО, 2005. — 112 с.

Кашлев С. С. Интерактивные методы обучения. — М.: ТетраСистемс, 2013. — 224 с.